

A KIEGYEZÉS LÉTREJÖTTÉNEK KÖRÜLMÉNYEI ÉS RENDSZERE

1. 1849 nyara – 1850 nyara - A megtorlás

1849 augusztus 13 – világsi fegyverletétel, a szabadságharc bukása

A magyar szabadságharcot **Ausztria és a cári Oroszország** hadserege verte le (Ferenc József és I. Miklós cár).

A világsi fegyverletételt **Haynau rémuralma** követte. A „**bresciai hiéna**” Ferenc József császártól **teljhatalmat kapott a magyarokkal szembeni megtorlásra.**

1849. október 6-án kivégeztette a szabadságharc **13 honvédtábornokát (aradi vértanúk)** és **ugyanezen a napon** Pesten **Batthyány Lajos grófot**, az első független magyar kormány miniszterelnökét. A Haynau-féle rémuralom mintegy 11 hónapon keresztül tartott és 150 kivégzést, legalább ugyanennyi bebörtönzést, ezres nagyságrendben kényszersorozásokat, korbácsolásos fenyítéseket hozott a magyarok számára.

A fiatal császár **1850 nyarára** elérkezettnek látta az időt **Haynau menesztésére**. Döntésében jelentős szerepet játszott az is, hogy **az európai közvélemény egyre inkább elítélő szemmel nézte a Magyarországon folyó kivégzéseket.**

2. A neoabszolutizmus (újabszolutizmus), más néven Bach-korszak (1850 – 1859)

Haynau menesztését követően **1859-ig Alexander Bach báró belügyminiszter** vette kezébe Magyarország kormányzását. Nevéről kapta a korszak a Bach-korszak elnevezést.

A Bach-korszak idején a **Habsburg-kormányzat visszatér az abszolutizmus politikájához.** Célja az volt, hogy **Magyarország önállóságát teljesen megszüntetve beolvassa a birodalomba.**

Az első lépés a **közigazgatási rendszer átformálása** volt:

- leválasztották Magyarországról **Erdélyt, Horvátországot, a Határőrvidéket, a Szerb Vajdaságot és a Temesi bányságot.**
- a megmaradt területeket **öt kerületre osztották, eltörölve ezzel a régi vármegyerendszert.**
- a **közigazgatás nyelve egységesen a német lett**
- a **hivatalnokrendszerben főként idegen (osztrák) hivatalnokokat alkalmaztak:** magyaros viseletet írtak elő számukra, de a közvélemény gúnyosan **Bach-huszároknak** nevezte őket.
- az elnyomás részét képezte a **rendőri és besúgó hálózat**

3. Az ellenállás formái az Bach-korszakban

A **legjelentősebb ellenállási forma a passzív ellenállás volt,** melynek vezéralakja „**a haza bölcse**”, **Deák Ferenc** volt. 1854-től Pesten, az Angol Királynő szállóban élt, itt fogadott látogatókat.

A passzív ellenállás lényege a **rendszer bojkottálása, az együttműködés elutasítása** volt. **Részvevői kitartottak az 1848-as áprilisi törvények mellett,** és ahol lehetett, **kijátszották az intézkedéseiket, nem vállaltak közszereplést és nem fizettek adót.**

Az aktív ellenállás hívei más úton próbálták gyengíteni a rendszert: erre példák a **kisebbségi fegyveres megmozdulások,** vagy **1853-ban egy merényletkísérlet Ferenc József ellen.**

Ide sorolható **Széchenyi Döblingben írt „Ein Blick” („Egy pillanat”) c. röpirata**, mely Alexander Bach a rendszer sikereit méltató propagandafüzetének („Rückblick” – „Visszatekintés”) bírálata volt.

A bécsi udvar megfenyegette a szanatóriumban élő Széchenyit: amennyiben ilyen munkát képes írni, akkor láthatóan mégsem labilis az elmeállapota, tehát felelősségre vonható a tetteiért. Nem sokkal ezután, **1860-ban Széchenyi öngyilkos lett.**

Az ellenállás egy sajátos formáját képviselte az emigráció. Az emigrációban élők zöme a szabadságharc leverése után hagyta el az országot, mint pl. **Kossuth Lajos, Szemere Bertalan, Teleki László, Andrássy Gyula, Klapka György.** Kezdetben a Török Birodalom területén húzódtak meg, később Európa szerte **próbáltak támogatókat találni egy újabb szabadságharchoz.**

4. Az önkényuralom megingása

1859-re a neoabszolutizmus rendszere megingott. Ennek részben gazdasági, részben külpolitikai okai voltak.

A gazdasági okok közt első helyen állt **Ausztria pénzügyi válsága**, eladósodása részben épp a **Bach-rendszer költséges finanszírozása** miatt. Az idegen hivatalszervezet, katonaság, besúgóhálózat fenntartása sokba került, különösen úgy, hogy a magyar lakosság egy része megtagadta az adófizetést.

A külpolitikai okokat Ausztria kudarcai jelentették:

- Ferenc József **viszonya megromlott Oroszországgal**: az **1853-56. között zajló krími háborúban** I. Miklós cár számított volna Ausztria segítségére, ez azonban elmaradt
-
- másrészt Ausztria súlyos **katonai vereséget szenvedett el III. Napoleon francia császár és Piemont seregeitől Solferino-nál 1859 nyarán.** A vereségnek köszönhetően Ausztria **É-italia jelentős részét elveszítette**

Mindezen okok miatt a császár úgy érezte **nem tartható tovább a neoabszolutizmus Magyarországon**, és **szükség van a magyarok segítségére, közreműködésére.** Ferenc József **1859 augusztusában menesztette Bachot**, és **visszaállította Magyarországon az alkotmányosságot.**

A változást **két uralkodói rendelet** jelezte:

- az **októberi diploma (1860. okt.):** a rendelet értelmében **helyreállt a megyei közigazgatás és a forradalom előtti (1847-es) kormányzati struktúra** (Helytartótanács, Kancellária, Magyar Kamara)

- a **februári pátens (1861. febr.):** a birodalom kormányzásában új szervként **birodalmi gyűlés felállítását tervezi.** A gyűlés **343 képviselőből** állna, akiket a birodalom egyes részei delegálnak: közülük azonban **csak 85 lenne magyar.**

A februári pátens **a magyar nemesség körében felháborodást váltott ki:** Magyarország a birodalom egyik legnépesebb területként aránytalanul kicsi politikai súlyt kapott volna.

A februári pátens végrehajtása céljából az uralkodó **1861 áprilisában összehívta a magyar országgyűlést: először a forradalom leverése óta.**

Az országgyűlés **nem hozott eredményt.** A képviselők abban egyetértettek, hogy **a pátens el kell utasítani, de a formában nem tudtak megegyezni:** az uralkodóhoz intézett szokásos formában (**felirat**) vagy **határozat** formájában történjen?

A kérdés lényege **Ferenc József személyét érintette: 1848. decembere óta nincs magyar királlyá koronázva,** ezért volt kérdés, hogy lehet-e a törvényes uralkodónak megfelelő formában fordulni hozzá. Az országgyűlés végül a felirat mellett döntött, amire válaszul Ferenc József **feloszlatta az országgyűlést.**

A birodalmi gyűlés csonkán, magyar részvétel nélkül kezdte meg működését, Magyarországon pedig **ideiglenes kormányzást (provizórium) vezettek be: átmenetileg visszatért az abszolutizmus.**

5. A provizórium korszaka (1861 – 1865) és a kiegyezés közvetlen előzményei

A császár **provizórikusnak, azaz átmenetinek** tekintette az abszolutizmus visszaállítását, mivel úgy gondolta: a magyarok idővel majd „észhez térnek” és elfogadják az új birodalmi alkotmányt, illetve elküldik követeiket a birodalmi gyűlésbe. A provizórium időszakában **Anton Schmerling** volt a kormányzat felelőse.

A magyar nemesség azonban Deák vezetésével **visszatért a passzív ellenállás** módszeréhez, és egységes maradt. **Ausztriát** ráadásul **újabb nagy háború fenyegette:** érlelődött a konfliktus **a német egység kérdésében Poroszországgal** (nagy német vagy kis német egység).

A császárnak **nem állt érdekében a magyarsággal kialakult feszült viszony fenntartása:** a birodalom egysége, Európán belüli tekintélye és **nagyhatalmi státuszuk megőrzése érdekében változtatni kell.**

1864 végén elkezdődik a **kapcsolatkeresés** a bécsi udvar és Deák között, ennek eredményeként születik meg **1865. áprilisában** Deák híres **Húsvéti cikke.** A cikk az **első mérföldkő volt a kiegyezés létrejötté felé.**

Lényege: Deák a **magyar megegyezési készsége**t nyilvánítja ki

Történelmi példákat idézve bizonyítja, hogy **Ausztria és Magyarország között lehet jó kapcsolat**

Ennek **feltétele** azonban, hogy **Ausztria tiszteletben tartja a magyar alkotmányosságot**

A történelmi példákat ennek igazolására idézi: **amikor az osztrák-magyar viszonyt a magyar alkotmányosság tisztelete jellemezte, nem volt probléma, sőt a magyarság támogatta a birodalom törekvéseit.**

Példa erre: a Pragmatica Sanctio megszavazása (1722/23)

Deák olyan **alaptörvénynek** tekinti, amely **alapja lehet a viszony rendezésének, hiszen kimondja: a birodalom és Magyarország „elválaszthatatlan és megosztathatatlan”**

Ausztrián múlik, hogy hajlandó-e a birodalmi érdekeket a magyar érdekekhez igazítani.

6. A kiegyezés létrejötte

1865. nyarán a császár menesztette Schmerlinget, majd az **1865 decemberében újra országgyűlést** hívott össze.

Az országgyűlést, hasonlóan az 1861-eshez, **holtpont** jellemezte.

Magyar részről a februári pátenst továbbra sem fogadták el, és „nem engedtek a 48-ból”, vagyis az 1848-ban szentesített állapotokat követelték, független magyar kormány létrehozását. A császár erre nem volt hajlandó. **1866 júniusában kirobbant a porosz-osztrák háború,** így az országgyűlést az uralkodó ideiglenesen berekesztette.

A porosz-osztrák háború **rövid, de Bécs szempontjából katasztrofális végkifejletű volt: 1866. július elején a császári csapatok hatalmas vereséget szenvedtek Königrätznél.**

A vereség **eldöntötte a német egység kérdését: Bismarck** porosz kancellár létrehozta a porosz vezetésű **Észak-Német Szövetséget,** melyből **Ausztriát és a Habsburgokat teljes mértékben kihagyták.** A háborút lezáró békével Ausztria ráadásul elvesztette Velencét is.

Ausztria nagyhatalmi státusza megingott, Bécs számára felértékelődött Magyarország, a magyarokkal való megegyezés és a birodalom egységének megőrzése hirtelen létkérdéssé vált az osztrákok szemében. 1866 novemberében újra összehívják a magyar országgyűlést, és elkezdődnek a lényegi tárgyalások a megegyezést illetően.

A tárgyalások első eredménye **1867 február 17** –én született meg, amikor **az uralkodó kinevezte Magyarország miniszterelnökét gróf Andrássy Gyula személyében.** A kiegyezés lényegét tartalmazó **1867/XII. törvénycikket május 29** -én fogadta el az országgyűlés.

Ezután került sor **1867. június 8-án Ferenc József magyar királlyá koronázására:** a koronázás után, **1867 július 28** -án szentesítette az immár törvényes uralkodó a kiegyezési törvényt.

7. A kiegyezés rendszere

A kiegyezéssel **dualista (kétközpontú) állam** született, az **Osztrák-Magyar Monarchia.** 1918-ig állt fenn, az **1867 és 1918 közötti időszakot** nevezzük a dualizmus időszakának.

A dualizmus lényege: két egyenrangú állam kapcsolata. Szellemiségét és jogi alapját a **Pragmatica Sanctio (1722/23)** alkotta, mely:

- **perszonáluniós kapcsolatot rögzített** Ausztria és Magyarország között, továbbá
- rögzítette azt, hogy **a két ország feloszthatatlanul és elválaszthatatlanul („indivisibiliter ac inseparabiliter”)** össze vannak kapcsolva, egymásnak kölcsönös védelemmel tartoznak.
- a kölcsönös védelem háborúban a **közös haderőt, béke idején pedig a közös diplomáciát, azaz a külügyet jelentette,** melyeknek finanszírozását a közös pénzügy látta el.

A Pragmatica Sanctio tehát önmagában is meghatározta **az ún. közös ügyek körét: a hadügyet, a külügyet és pénzügyet.**

A kiegyezési törvény határozta meg a **közös ügyeket irányító szervek** működését. Közös szerv lett a **három közös minisztérium (hadügyminisztérium, külügyminisztérium és pénzügyminisztérium),** melyek működését a két ország parlamentjének delegációi ellenőrizték. A delegációkat a **bécsi és a budapesti parlament 60-60 fős küldöttsége** alkotta.

A delegációk az érdemi munkát külön végezték, egymással csak levelezés útján érintkezve, majd évente összeültek hol Pesten, hol Bécsben, és szavazással hozták meg végleges döntéseiket.

A hadügyek terén az uralkodó szélesebb körű jogokkal rendelkezett: a közös hadsereg (K.U.K. – Kaiserlich und Königlich, vagyis Császári és Királyi haderő) legfőbb parancsnoka volt, háborúban főparancsnok, békében pedig ő gyakorolja a fegyelmi hatalmat, kinevezéseket. A hadsereg vezényleti nyelve a német volt. A K.U.K. haderő mellett létrehozták a magyar Honvédséget is, de ennek is Ferenc József a legfőbb parancsnoka.

A kiegyezési törvény tartalmazta a **gazdasági kiegyezést** is:

- a gazdasági kiegyezés alapvető részét jelentette az **államadósság közös törlesztése és a közös költségvetés**: az ebben való **részesedést a két ország parlamentje határozta meg, ezt nevezték kvótának (részesezés, hányad). Magyarországra vonatkoztatva a kiegyezéskor a kvóta 30% volt (később 32%, majd 36% lett).**
-
- a két állam területén **közös súly- és mértékrendszert** vezettek be,
- **közös valutát vezettek be** (forint, később aranykorona)
- **közös lett a vámterület (vám- és kereskedelmi szövetség)**

A gazdasági kiegyezés **10 évre szolt**, 10 évente kellett megújítani a megállapodást.

8. A kiegyezés értékelése

A kiegyezés pozitívumai:

- véget ér az ellenséges viszony Ausztriával, **nyugodtabb időszak** köszönt be Magyarország történetében
- **Magyarország** ha nem is teljes, de **részleges önállóságot** kap a birodalomban (önálló kormány, parlament)
- a nyugodtabb politikai viszonyok **kedveztek a gazdaság fejlődésének**
- ezt segítette a **közös piac** (Magyarország termékei a birodalmon belül biztos piaccal rendelkeztek)
- a **kevesebb gazdasági korlátozás** (pl. a korábbi hátrányos vámrendszer megszűnt) élénkítette a gazdaság fejlődését, **szabaddá vált a tőke és munkaerő áramlása**

A kiegyezés negatívumai:

- a részleges önállóság **nem teljes önállóság**: hamar megjelentek azok a **politikai erők**, amelyek **nagyobb önállóságot követeltek Magyarországnak**, vagyis a **közös ügyek felszámolását**
- ezt szokás a **közjogi kérdésnek** nevezni, amely **kihatott a kormányok működésére**: az **uralkodó mindig olyan politikai erőnek, pártnak adott csak kormányzati felhatalmazást, amely nem kérdőjelezte meg a közös ügyek rendszerét** (különben maga a kiegyezés rendszere válik semmissé)
-
- ez alapján a kiegyezés **merev, nehezen változtatható** rendszer,
- amelyben vannak **antidemokratikus vonások** is, ilyen **pl. a választások** rendszere: a dualizmus idején általános volt a **nyílt szavazás**, a választójogot **cenzushoz kötötték**, nem volt általános választójog
- ezek lehetőséget adtak a választások befolyásolására

A kiegyezés bírálatai közül **Kossuth Lajos Cassandra-levele** a legismertebb, melyet a kiegyezés létrejöttekor Deákhhoz írt. A levél Cassandrára, a trójai királylányra utal, akinek bár jóslatai igazak voltak, azokat figyelmen kívül hagyták.

Kossuth levelében azzal **vádolja Deákot**, hogy *„a jogvisszaszerzés álláspontjáról a jogfeladás sikamlós terére”* jutott: a kiegyezéssel az önálló magyar államiság létét jelentő legfontosabb jogokról, végső soron **a függetlenség eszméjéről mond le**, amelyben Kossuth *„a nemzet halálát”* látja.

„Ne vidd azon pontra a nemzetet, amelyről többé a jövőnek nem lehet mestere (...) Ne vezesd hazánkat olyan áldozatokra, amelynek még a reménytől is megfosztják! Tudom, hogy a Cassandrák szerepe hálátlan szerep. De Te fontold meg, hogy Cassandrának igaza volt!”